

Vegetatieontwikkeling van het Skiedingsboskje

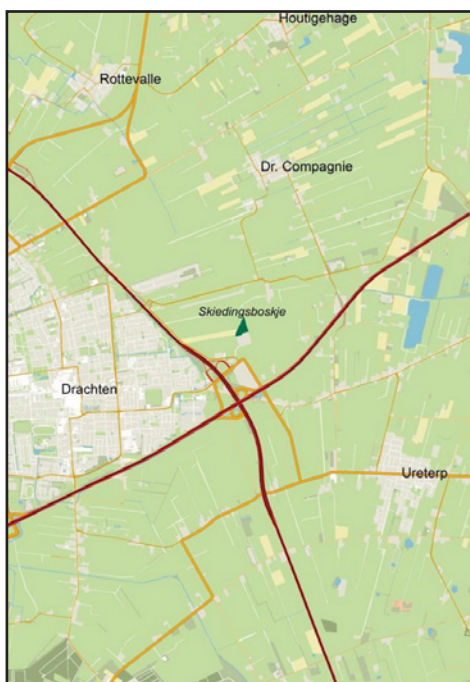
Henk J. Jager & Harry Waltje

In 1926 ontdekte M. Wiegiersma ten oosten van het toenmalige Drachten in het Skiedingsboskje de in Nederland zeldzame Bospaardenstaart (*Equisetum sylvaticum*). Dit was voor It Fryske Gea reden het terreintje in 1958 aan te kopen. Door de uitbreiding van Drachten ligt het Skiedingsboskje intussen op het industrieterrein. In het verleden inventariseerden de auteurs het gebied al enkele malen. Bezorgd over de op het eerste gezicht toenemende druk op het gebied hebben de auteurs in 2014 het Skiedingsboskje opnieuw verschillende keren bezocht om te kijken hoe het er met de Bospaardenstaart voorstaat en hoe de overige vegetatie zich ontwikkelt. Van dit onderzoek doen ze in deze bijdrage verslag. Tevens geven zij adviezen over het verdere beheer van dit terreintje.

Inleiding

Het Skiedingsboskje ligt in Drachten op het industrieterrein Azeven Noord aan de oostzijde van de Wâldwei (figuur 1). Het betreft een restant van een bosstrook die in ieder geval al in 1822 op de kaart is gezet (Versfelt & Schroor 2005). Sinds 1925 of nog eerder resteert hier slechts een hoekje van (Robas Producties 1990). Indertijd lag dit bosje midden in de landerijen. De landbouwpercelen in de omgeving werden begrensd door elzensingels, sloten en veenwijken. Voor het Skiedingsboskje zijn verschillende namen in omloop. Uit de naam Wetterboskje blijkt dat de bosbodem hier nat is geweest. Voor de mens was het bosje als hakhout van nut.

In 2014 is het Skiedingsboskje bezocht om te kijken hoe het er met de Bospaardenstaart voorstaat en hoe de overige vegetatie zich ontwikkelt. Na de komst van het Asielzoekerscentrum (AZC), stijf tegen de zuidkant van het bosje, en het inrichten van de overige omgeving tot industrieterrein leek er een onzekere situatie te ontstaan voor het kleine natuurterreintje (0,78 hectare). Gelukkig is het bosje aan de oostzijde fors uitgebreid met een nieuwe bosaanplanting

Figuur 1. Ligging Skiedingsboskje. Het industrieterrein Azeven Noord staat nog niet op deze kaart.

Figuur 2. Skiedingsboskje en omgeving in 2014. De typen elzen-eikenbos en eikenbos met adelaarsvaren hebben betrekking op het oude bosgebiedje waarvan ook drie maal een terreinopname is gemaakt.

(1,70 hectare), terwijl er langs de (noord)westzijde een smalle wal is aangelegd (figuur 2). In dit artikel worden de flora en de vegetatie van het oude bosje in 2014 vergeleken met die van 1988 en 2002.

Vegetatieonderzoek

De tweede auteur onderzocht het Skiedingsboskje al in 1988. Hij deed dat in het kader van een onderzoek naar het voorkomen van Bospaardenstaart in Fryslân. Er is destijds tevens een terreinopname gemaakt (exclusief mossen). Ook zijn toen de bramen geïnventariseerd door Karst Meijer (Waltje 1992). In 2002 is er weer een terreinopname van het bosje gemaakt. Dit om basisgegevens te verzamelen voor een beheervisie voor kleine bosgebiedjes (Jager & Rintjema 2003). Er is toen zowel naar de vaatplanten gekeken als naar de mossen. De bramen zijn toen echter niet goed geïnventariseerd. In 2014 is er door de beide auteurs voor de derde maal een terreinopname van het gebiedje gemaakt. Hierbij zijn ook de bramen en de mossen goed meegenomen. Ook zijn in 2014 zeven vegetatieopnamen van bijzondere begroeiingen gemaakt. Verder heeft de eerste auteur toen ook de bosstructuur gekarteerd. Alle drie terreinopnamen beperkten zich tot het oude bosgebiedje (figuur 2).

Vegetatiebeschrijving

De boomlaag van het eigenlijke Skiedingsboskje is grotendeels gesloten. Zomereik (*Quercus robur*) is de voornaamste boomsoort. Er zijn ook zeven redelijk dikke Zomereiken geteld. Deze hadden een stamomtrek van tenminste 150 cm op borsthoogte. Bij de dikste eik was dit 215 cm. De boomlaag bevat ook tamelijk veel Zachte berk (*Betula pubescens*). De gemiddelde bedekking van de struiklaag bedraagt circa 10%. Het betreft het meest Wilde lijsterbes (*Sorbus aucuparia*). 's Zomers is er een dichte ondergroei van hoofdzakelijk Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) (figuur 3). Laatstgenoemde wordt hier manshoog. Onder het gebladerte van deze varen groeit ook behoorlijk veel Rankende helmblom (*Ceratocarpus claviculata*). Tevens stonden er bramen tussen de Adelaarsvarens, waaronder zulke over de grond kruipende soorten als Egelschuilbraam (*Rubus erinulus*) en Rode grondbraam (*R. sprengelii*). Plaatselijk overvleugelden de Adelaarsvarens tevens Gladde witbol (*Holcus mollis*) en Gewone salomonszegel (*Polygonatum multiflorum*). Als zodanig betreft het een fraaie oudbosvegetatie (0,57 ha).

In de noordoosthoek is het bos anders (0,21 ha). De boomlaag is hier iets opener. Hierdoor is de struiklaag er dichter. Behalve Zomereiken staan hier ook vrij veel Zwarte elzen (*Alnus glutinosa*). Als zodanig is er sprake van een elzeneikenbos. In dit deel van het bosje gedijen ook gewassen van voedselrijke grond, zoals Hop (*Humulus lupulus*), Zoete kers (*Prunus avium*) en Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*). Adelaarsvaren ontbreekt er vrijwel. De ondergroei bestaat hier hoofdzakelijk uit bramen. Plaatselijk groeit er ook veel Brede stekelvaren (*Dryopteris dilatata*). Ook is er een plek met een kruidlaag van Hennegras (*Calamagrostis canescens*). Dit bosdeel is rommeliger en voedselrijker dan het overige bos.

Planten (exclusief bramen)

Tabel 1 presenteert alle drie terreinopnamen. Uit de tabel is af te lezen dat de flora aan verandering

Figuur 3. Eikenbos met ondergroei van op dat moment nog onvolgroeide Adelaarsvaren in het Skiedingsboskje 18 mei 2004 (foto Dico de Klein).

onderhevig is geweest. Zaken die hier mee te maken kunnen hebben, zijn:

1. toename van stikstof via neerslag

De vestiging en uitbreiding van Rankende helmblom en Brede stekelvaren duiden op een toename van stikstof. Met name Rankende helmblom heeft zich sterk vermeerderd. Hiervoor zijn twee oorzaken aan te wijzen. Vogelzwermen gebruiken kleine geïsoleerd gelegen bosjes vaak als rustplaats. Aldus ontvangt het Skiedingsboskje stikstof in de vorm van vogelmest. Daarnaast veroorzaakt ook de moderne landbouw in verhouding vrij veel stikstofuitstoot.

2. beschaduwde raken van oude bosranden

Door het aanplanten en spontaan opslaan van houtgewassen langs het eigenlijke Skiedingsboskje is de vroegere bosrand meer beschaduwde geraakt. Hierdoor zijn sommige soorten vrijwel uit de oude bosrand verdwenen, waaronder Klein streepzaad (*Crepis capillaris*), Grote wederik (*Lysimachia vulgaris*) en Gewone hennepnetel (*Galeopsis tetrahit*).

Langs de (oude) bosrand

Eerder is al genoemd dat het Skiedingsboskje sinds 1926 een oude vindplaats is van Bospaardenstaart (Waltje 1992). Vroeger zou deze ook midden in het bosje hebben gestaan. In 1988 zijn er nog wel enkele exemplaren in een ondiepe greppel in het bosje gezien. In 2002 was Bospaardenstaart beperkt tot een traject langs de (noord)westelijke bosrand. Hij groeide hier toen op de steile kant van de randsloot. De Bospaardenstaart gedijde hier echter ook langs de andere zijde van de sloot, dus net buiten het eigenlijke Skiedingsboskje. Het betrof steeds kleine aantallen van deze plant. In en buitenlangs de oude bosrand stonden in totaal hoogstens enkele honderden exemplaren. Voorheen werd er op het aangrenzende land ook Mais (*Zea mays*) verbouwd. Indertijd heeft de Bospaardenstaart hier ook in de akkerrand gestaan. Uit de literatuur blijkt dat dit wel vaker voorkomt (Weeda *et al.* 1985). In 2014 stond de soort nog langs precies hetzelfde traject. En onderlangs de oude bosrand (tabel 2, opname 4 en 5) waren de aantallen ook min of meer gelijk gebleven.

Aan de overkant van deze sloot, dus net buiten het Skiedingsboskje, heeft de Bospaardenstaart zich echter sterk vermeerderd! De soort woekert hier tegenwoordig op een wal, tussen de randsloot en een brede, recent gegraven watergang (tabel 2, opname 1, 2, 3 en 6). Hier stonden in ieder geval meer dan 3000 exemplaren. De standplaats beslaat 3,3 are. Handhaving van Bospaardenstaart na vergraving is geen onbekend verschijnsel (Weeda *et al.* 1985). Voor zover kon worden nagegaan, zijn ons van een dergelijk sterke vermeerdering op omgewerkte grond echter geen andere voorbeelden bekend. De wal is ongeveer drie meter breed en 170 meter lang. Dit element is hier enige jaren geleden opgezet met voormalige, vermest geraakte landbouwgrond. Hierdoor slaan er ook aan stikstof gebonden planten op. Ook is hier

Tabel I. *Terreinopnamen Skiedingsboskje in 1988, 2002 en 2014.*
Waarnemers: W = H. Waltje, M = K. Meijer, J = H.J. Jager.

¹ met opvallend berijpte stengels.

Veldopnamen Skiedingsboskje	1	2	3	
Jaar	1988	2002	2014	
Aantal plantensoorten	40	55	63	
Aantal soorten vaatplanten (bramen als één soort)	33	43	40	
Aantal soorten bramen	8	?	12	
Aantal soorten blad- en levermossen	?	9	12	
Vaatplanten excl. bramen/ waarnemer(s)	W	J	J, W	
<i>Acer pseudoplatanus</i>	.	.	s	Gewone esdoorn
<i>Agrostis capillaris</i>	o	o	r	Gewoon struisgras
<i>Agrostis stolonifera</i>	o	o	.	Fioringras
<i>Alnus glutinosa</i>	o	o	o	Zwarte els
<i>Amelanchier lamarckii</i>	.	.	s	Amerikaans krentenboompje
<i>Angelica sylvestris</i>	r	s	s	Gewone engelwortel
<i>Aronia x prunifolia</i>	.	.	s	Appelbes
<i>Betula pendula</i>	.	.	s	Ruwe berk
<i>Betula pubescens</i>	o	o	f	Zachte berk
<i>Calamagrostis canescens</i>	.	la	ld	Hennegras
<i>Convolvulus sepium</i>	r	s	r	Haagwinde
<i>Carex riparia</i>	r	s	o	Oeverzegge
<i>Ceratocarpus claviculata</i>	.	f	a	Rankende helmblom
<i>Cirsium palustre</i>	.	s	()	Kale jonker
<i>Crataegus monogyna</i>	r	.	o	Eenstijlige meidoorn
<i>Crepis capillaris</i>	r	r	.	Klein streepzaad
<i>Dryopteris carthusiana</i>	.	.	o	Smalle stekelvaren
<i>Dryopteris dilatata</i>	.	o	lf	Brede stekelvaren
<i>Dryopteris x deweveri</i>	.	.	lf	Smalle x Brede stekelvaren
<i>Equisetum sylvaticum</i>	f	lf	lf	Bospaardenstaart
<i>Galeopsis tetrahit</i>	.	r	.	Gewone hennepnetel
<i>Galium palustre</i>	.	s	()	Moeraswalstro
<i>Glechoma hederacea</i>	o	o	()	Hondsdrif
<i>Holcus mollis</i>	f	la	o, la	Gladde witbol
<i>Humulus lupulus</i>	o	o	o	Hop
<i>Ilex aquifolium</i>	r	s	r	Hulst
<i>Iris pseudacorus</i>	r	s	r	Gele lis
<i>Juncus effusus</i>	o	lo	r	Pitrus
<i>Lonicera periclymenum</i>	o	la	la	Wilde kamperfoelie
<i>Lysimachia vulgaris</i>	o	o	r	Grote wederik
<i>Phalaris arundinacea</i>	o	ld	la	Rietgras
<i>Phragmites australis</i>	r	lf	la	Riet
<i>Polygonatum multiflorum</i>	r	o	lf	Gewone salomonszegel
<i>Populus tremula</i>	.	s	r	Ratelpopulier
<i>Prunus avium</i>	.	r	o	Zoete kers
<i>Pteridium aquilinum</i>	d	d	d	Adelaarsvaren
<i>Quercus robur</i>	d	d	d	Zomereik
<i>Rhamnus frangula</i>	r	r	o	Sporkehout
<i>Rubus subgenus Rubus excl. R. idaeus</i>	a	a	a, ld	Bramen excl. framboos
<i>Rubus idaeus</i>	a	la	la	Framboos
<i>Salix cinerea</i>	.	o	o	Grauwe wilg
<i>Salix x multinervis</i>	.	s	r	Geoorde x Grauwe wilg
<i>Sambucus nigra</i>	.	.	s	Gewone vlier
<i>Sambucus racemosa</i>	r	s	.	Trosvlier
<i>Scutellaria galericulata</i>	.	r	()	Blauw glidkruid
<i>Sorbus aucuparia</i>	o	f	f	Wilde lijsterbes
<i>Stachys palustris</i>	r	s	()	Moerasandoorn
<i>Stellaria media</i>	o	o	.	Vogelmuur
<i>Urtica dioica</i>	o	o	lf	Grote brandnetel
<i>Valeriana officinalis</i>	r	s	.	Echte valeriaan
<i>Viburnum opulus</i>	r	r	r	Gelderse roos

Bramensoorten/waarnemer(s)	M	J	J	
<i>Rubus ammobius</i>	x	.	s	Viltige roggebraam
<i>Rubus camptostachys</i>	.	.	()	Bleke randbraam
<i>Rubus contritidens</i>	x	.	ld	Mummelschuilbraam
<i>Rubus erinulus</i>	.	o	o	Egelschuilbraam
<i>Rubus ferocior</i>	.	.	()	Rode bermbraam
<i>Rubus flexuosus</i>	x	la	a	Slanghumusbraam
<i>Rubus glandithyrsos</i>	.	r	s	Rode contrastbraam
<i>Rubus gratus</i>	x	.	o	Zoete haarbraam
<i>Rubus laevicaulis</i>	.	.	r	Grote schuilbraam
<i>Rubus lindleianus</i>	.	.	lf	Stompe haagbraam
<i>Rubus nemoralis</i>	x	.	o	Zandhaagbraam
<i>Rubus nessensis</i>	x	.	o	Vroege roggebraam
<i>Rubus plicatus</i>	.	.	s	Geplooide stokbraam
<i>Rubus umbrosus</i>	x	.	.	Pluimkambraam
<i>Rubus species</i> (sectie <i>Corylifolii</i>)	.	.	lf	Onbekende braam
<i>Rubus species</i> ¹	.	.	lf	Onbekende braam
<i>Rubus sprengelii</i>	x	lf	f	Rode grondbraam
Blad- en levermossen/waarnemer(s)	.	J	J, W	
<i>Brachythecium rutabulum</i>	.	r	o	Gewoon dikkopmos
<i>Calyptogeia muelleriana</i>	.	lf	lf	Gaaf buidelmos
<i>Campylopus introflexus</i>	.	.	r	Grijs kronkelsteeltje
<i>Campylopus pyriformis</i>	.	s	.	Breekblaadje
<i>Dicranella heteromalla</i>	.	o	o	Gewoon pluusjesmos
<i>Kindbergia praelonga</i>	.	r	f	Fijn laddermos
<i>Hypnum cupressiforme s.l. species</i>	.	f	f	Gewoon klauwtjesmos
<i>Lophocolea heterophylla</i>	.	o	o	Gedrongen kantmos
<i>Mnium hornum</i>	.	o	o	Gewoon sterrenmos
<i>Pellia epiphylla</i>	.	.	lf	Gewoon plakkaatmos
<i>Plagiothecium nemorale</i>	.	.	r	Groot laddermos
<i>Polytrichum formosum</i>	.	r	r	Fraai haarmos
<i>Pseudotaxiphyllum elegans</i>	.	.	lf	Gewoon pronkmos

langs de oeverlijn van de aangrenzende watergang veel Grauwe wilg (*Salix cinerea*) opgeslagen en verder staan er ook elzenboompjes op de wal, waardoor het traject met Bospaardenstaart bijna helemaal beschaduwd is geraakt. Hierdoor zijn er op slechts één plaats bospaardenstaartplanten met sporenaren gevonden, namelijk op een zonnig, zuidwestelijk gelegen stukje van de wal (figuur 4). In de nieuwe, aangrenzende aanplanting zijn flinke plekken Gewoon speenkruid (*Ficaria verna* s. str.) gezien. Verder is de ondergroei van deze jonge bosjes weinig interessant.

Bramen

In 1988 zijn er in het Skiedingsboskje acht soorten bramen gevonden. In 2014 zijn er twaalf bramensoorten vastgesteld. Kampluimbraam (*Rubus umbrosus*) is niet teruggevonden. Van in 2014 gevonden bramen kwamen vijf soorten in 1988 nog niet voor. Vermoedelijk hebben vogels deze hier aangeleverd, namelijk met hun mest. In 2014 bleken er ook twee onbekende bramenvormen voor te komen. Bij een hiervan waren de jonge stengels duidelijk berijpt. De andere was een Witbloeiende wasbraam (*Rubus sectio Coryfolii*). Volgens Karst Meijer komen beide vormen ook op andere plaatsen voor. Mogelijk betreft het hier dus geen primaire hybriden, maar twee nog onbeschreven bramensoorten. In dat geval staan er dus veertien bramensoorten in het bosje. Net buiten het Skiedingsboskje zijn

Figuur 4. Bospaardenstaart met verdorde sporenaar op wal langs Skiedingsboskje 2 mei 2014 (foto Henk Jager).

Figuur 5. Herbariummateriaal van Mummelschuilbraam uit het Skiedingsboskje verzameld op 27 juni 2014 (foto Henk Jager, 16 januari 2015).

nog twee bramensoorten gevonden, namelijk Rode bembraam (*R. ferocior*) (rand nieuwe aanplant) en Bleke randbraam (*R. camptostachys*) (slootkant langs nieuwe aanplant). Van de aangetroffen soorten hebben twee een beperkte, regionale verspreiding, namelijk Egelschuilbraam en Mummelschuilbraam (*R. conitridens*) (figuur 5) (Van de Beek *et al.* 2014). Laatstgenoemde is een zeldzame verschijning. In de noordoosthoek van het Skiedingsboskje vormt deze soort ook struweel, met name in de rand en de uiterste noordoostpunt (tabel 2, opname 5 (talud) en 7 (vlak terrein)). Mummelschuilbraam heeft zich ook op de wal gevestigd die langs het bosje is aangelegd (zie opname 6). Egelschuilbraam is in Zuidoost-Fryslân echter niet zeldzaam.

Blad- en levermossen

In het bos beperkten de mossen zich tot de boomvoeten en dood hout. Op de bladstrooiselbodem gedijt nauwelijks mos. Verder zijn er ook mossen gevonden op de buitentaluds. In 2014 zijn de mossen intensiever geïnventariseerd dan in 2002. Vergelijking van de resultaten is daarom weinig zinvol.

Waardevolle vegetatie-elementen

De waardevolle vegetatie-elementen van het Skiedingsboskje zijn:

- het oude eikenbos met een ondergroei van Adelaarsvaren
- het voorkomen van veel soorten bramen
- de grote hoeveelheden Mummelschuilbraam

- de grootste populatie Bospaardenstaart van Fryslân

Kortom: voor een dergelijk klein gebiedje is het Skiedingsboskje verrassend waardevol.

In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw was het bosje de nog enige bekende Friese groeiplaats van Bospaardenstaart. Op zeven andere voormalige, in Fryslân gelegen vindplaatsen was de soort niet terug te vinden (Waltje 1992). Recent zijn er in onze provincie nog twee redelijk rijke groeiplaatsen van de Bospaardenstaart bij gevonden, namelijk op De Hoeve in de gemeente Weststellingwerf in 2008 en bij Sondel in Gaasterland in 2013.

Beheeradvies

Het gebiedje is al in 1958 door It Fryske Gea aangekocht. De aangrenzende gronden zijn in eigendom bij de gemeente Smallingerland. De bosaanplant aan de oostkant wordt of is opgenomen in een beheerovereenkomst tussen de gemeente en It Fryske Gea, zodat laatstgenoemde partij dit op het Skiedingsboskje aansluitende terreindeel in het beheer kan nemen. Langs het AZC-terrein is een scheisloot gegraven. Deze is op advies van de tweede auteur ondieper gemaakt, anders zou deze sloot hier te veel grondwater onttrekken. Vermoedelijk stroomt er hier vanuit het zuiden horizontaal bewegend grondwater over de keileem naar het Skiedingsboskje toe. De Bospaardenstaart is hier ook bij gebaat. Binnenin het Skiedingsboskje is het echter te droog voor deze plant geworden. Alleen op de steile slootkant kan de soort zich nog voeden met grondwater.

Hoewel de struiklaag in het bos met Adelaarsvaren slecht ontwikkeld is, moeten hier geen bomen worden gekapt. Anders geeft Adelaarsvaren geen kans aan bosverjonging. Bij de storm van 28 oktober 2013 zijn ook een paar bomen omgewaaid. Hierbij zijn ook de wortelkluiten mee omhoog gekomen. In de grote kuilen die hierbij ontstaan kunnen houtgewassen kiemen en opgroeien. Op deze manier kan windworp voor natuurlijke verjonging zorgen. It Fryske Gea ruimt dode bomen bewust niet op, althans als ze niet in de weg liggen en geen gevaar vormen. Dood hout vormt immers de hoofdvoedingsbron voor een grote diversiteit aan schimmels en ongewervelden. In de uiterste noordpunt is het terrein min of meer halfopen. Hier hoeft voorlopig dus niet gekapt te worden. Het verdient aanbeveling dit in de toekomst ook zo te houden. Op den duur zal hier dus kleinschalig gekapt moeten worden. Aldus zullen de verschillende soorten bramen zich hier goed kunnen handhaven. Verder verdient het aanbeveling de eerder genoemde naastgelegen wal op termijn als hakhout in beheer te gaan nemen, bijvoorbeeld door deze om de vijftien jaar te kappen. Zo zal er dan een langs het bos gelegen houtwal ontstaan. Ook in de slootrand langs het AZC-terrein zijn bomen en struiken opgeslagen, waaronder elzenbomen en Ratelpopulier (*Populus tremula*). Ook deze zouden eventueel cyclisch gekapt kunnen worden. Op deze manier zullen er dichte

Tabel 2. Vegetatieopnamen in en langs de rand van het Skiedingsboskje in 2014.
*met opvallend berijpte stengels.

Vegetatieopname	1	2	3	4	5	6	7	
Waarnemer(s)	J	J	J	J	J, W	J, W	J	
In of buiten oude bosje	buiten	buiten	buiten	in	in	buiten	in	
Dag/maand	2/5	2/5	2/5	2/5	22/5	22/5	26/6	
Lengte x breedte proefvlak	4 x2m	7x2m	2x2m	2x2m	10x1,5m	10x1,5m	10x8m	
Expositie/inclinatorie	OZO	WNW	OZO	WNW	WNW	OZO	V	
Inclinatorie (graden)	10	20	15	80	45	30	.	
Bedekking totaal (%)	100	80	95	100	100	100	100	
Bedekking boomlaag (%)	.	.	.	5	.	.	.	
Bedekking struiklaag (%)	.	2	2	4	100	.	93	
Bedekking kruidlaag (%)	100	60	95	60	20	90	10	
Bedekking moslaag (%)	.	25	1	6	3	.	1	
Aantal soorten	11	23	9	18	21	16	18	
Bomen, struiken, lianen								
<i>Alnus glutinosa</i>	.	+	.	.	2a	.	.	Zwarte els
<i>Amelanchier lamarckii</i>	r	.	.	Amerikaans krentenboompje
<i>Aronia x prunifolia</i>	.	.	.	+	.	.	.	Zwarte appelbes
<i>Betula pubescens</i>	.	+	.	2b	+	.	.	Zachte berk
<i>Crataegus monogyna</i>	2a	Eenstijlige meidoorn
<i>Humulus lupulus</i>	+	Hop
<i>Lonicera periclymenum</i>	.	.	.	+	.	.	.	Wilde kamperfoelie
<i>Quercus robur</i>	.	.	.	4	2b	.	.	Zomereik
<i>Rubus contritidens</i>	5	+	4	Mummelschuilbraam
<i>Rubus erinusculus</i>	.	.	.	2a	.	.	.	Egelschuilbraam
<i>Rubus flexuosus</i>	+	Slanghumusbraam
<i>Rubus gratus</i>	.	2b	.	+	.	.	.	Zoete haarbraam
<i>Rubus idaeus</i>	4	+	Framboos
<i>Rubus sectio Corylifolii</i>	2b	Wasbraam
<i>Rubus species</i>	.	.	.	+	.	.	+1	Braam
<i>Salix cinerea</i>	4	.	.	Grauwe wilg
<i>Sorbus aucuparia</i>	.	.	.	+	+	.	.	Wilde lijsterbes
Kruiden								
<i>Agrostis capillaris</i>	.	.	.	+	.	.	.	Gewoon struisgras
<i>Angelica sylvestris</i>	.	+	.	.	.	+	.	Gewone engelwortel
<i>Bellis perennis</i>	.	+	Madeliefje
<i>Calamagrostis canescens</i>	2m	Hennegras
<i>Convolvulus sepium</i>	+	Haagwinde
<i>Cardamine flexuosa</i>	1	.	Bosveldkers
<i>Cardamine hirsuta</i>	r	+	Kleine veldkers
<i>Carex riparia</i>	.	.	+	Oeverzegge
<i>Cerastium fontanum</i> * <i>vulgare</i>	.	r	Gewone hoornbloem
<i>Ceratocarpus claviculata</i>	+	Rankende helmbloem
<i>Cirsium arvense</i>	2a	Akkerdistel
<i>Cirsium palustre</i>	.	2a	Kale jonker
<i>Dryopteris carthusiana</i> x <i>dilatata</i>	r	Smalle x Brede stekelvaren
<i>Dryopteris dilatata</i>	.	.	.	3	2a	.	.	Brede stekelvaren
<i>Epilobium hirsutum</i>	.	.	+	Harig wilgenroosje
<i>Equisetum arvense</i>	.	1	.	.	.	+	.	Heermoes
<i>Equisetum sylvaticum</i>	2a	2b	3	1	1	3	.	Bospaardenstaart
<i>Galium palustre</i>	.	+	Moeraswalstro
<i>Glechoma hederacea</i>	.	.	2b	Hondsdrif
<i>Holcus lanatus</i>	+	Gestreepte witbol
<i>Holcus mollis</i>	+	.	.	2a	2b	2b	+	Gladde witbol
<i>Iris pseudacorus</i>	+	.	.	Gele lis
<i>Juncus effusus</i>	.	2a	+	.	+	+	.	Pitrus
<i>Lysimachia vulgaris</i>	r	.	Grote wederik
<i>Mentha aquatica</i>	.	2a	Watermunt
<i>Phalaris arundinacea</i>	+	+	2m	Rietgras
<i>Phragmites australis</i>	2a	2m	+	2m	+	1	2m	Riet

<i>Poa pratensis</i>	.	+	Veldbeemdgras
<i>Poa trivialis</i>	+	.	2b	.	.	2b	.	Ruw beemdgras
<i>Polygonatum multiflorum</i>	+	.	.	Gewone salomonszegel
<i>Pteridium aquilinum</i>	.	.	.	2b	.	.	.	Adelaarsvaren
<i>Ranunculus repens</i>	.	+	.	.	.	r	.	Kruipende boterbloem
<i>Rumex sanguineus</i>	.	+	Bloedzuring
<i>Scutellaria galericulata</i>	1	.	Blauw glidkruid
<i>Stachys palustris</i>	r	r	Moerasandoorn
<i>Taraxacum sectie Hamata</i>	.	+	Haakpaardebloemen
<i>Urtica dioica</i>	3	+	3	.	.	2a	+	Grote brandnetel
Mossen								
<i>Atrichum undulatum</i>	.	2b	Groot rimpelmos
<i>Brachythecium rutabulum</i>	.	2b	+	.	2m	2m	+	Gewoon dikkopmos
<i>Calypogeia muelleriana</i>	.	.	.	2a	.	.	.	Gaaf buidelmoss
<i>Dicranella heteromalla</i>	.	.	.	2m	+	.	.	Gewoon pluissjesmos
<i>Kindbergia praelonga</i>	.	1	.	.	2m	+	+	Fijn laddermos
<i>Mnium hornum</i>	2m	.	.	Gewoon sterrenmos
<i>Pellia epiphylla</i>	.	.	.	+	2m	.	.	Gewoon plakkaatmos
<i>Plagiothecium nemorale</i>	+	.	.	Groot platmos
<i>Pseudotaxiphyllum elegans</i>	.	.	.	+	+	.	.	Gewoon pronkmoss

struweelmantels ontstaan. Dit zal voor een meer beschut, doorgaans vochtiger bosklimaat in het oude bosje zorgen. Langs de oostkant wordt het eigenlijke Skiedingsboskje nu goed afgesloten door de nieuwe bosaanplant.

In het Skiedingsboskje zijn ook takkenvlechters actief geweest. Men had hier vooral dunne, dicht bij elkaar groeiende twijgen gevlochten (figuur 6). Dit had hier zeer veel plaatsgevonden, onder meer bij meidoorns en wilde lijsterbessen. Veel van de gevlochten twijgjes waren al afgestorven. De desbetreffende struiken hebben hier dus van te lijden gehad. Verder kan het weinig kwaad. Het was ook wel een bijzonder gezicht, maar men kan zich afvragen wat hier het nut van is.

Voor de nieuw aangeplante bosjes is een bosranden-beheer aan te bevelen. Hiermee wordt bedoeld dat de bosrand over een breedte van vijf tot acht meter cyclisch gekapt wordt. Op deze manier bevordert men tevens dicht braamgewas. De bramen die in gekapte bosranden staan, groeien ook weelderiger, bloeien rijker en leveren meer rijpe vruchten dan

Figuur 6. Takkenvlechterij van in dit geval Wilde lijsterbes in het Skiedingsboskje 2 mei 2014 (foto Henk Jager).

de bramen die in de bossondergroei staan. Van zulke bosrandbramen profiteren diverse insecten (nectar), vogels (vruchten, nestelgelegenheid) en zoogdieren (vruchten en schuilgelegenheid), inclusief de mens die ze eet!

Dankzegging

Karst Meijer wordt bedankt voor het controleren van het in het Skiedingsboskje verzamelde bramenmateriaal en Sietske Rintjema voor het becommentariëren van het manuscript.

Literatuur

- Jager, H. & S. Rintjema, 2003.** Beheersvisie voor de bosjes Grikelân en Turkije & Kaetsjemuoisbosk, Skiedingsboskje, Meulebos en Lukkesheide, Wilhelmina-oard, Taconisbosk: periode 2003-2008. It Fryske Gea.
- Robas Producties, 1990.** Historische Atlas Friesland: Chromotopografische Kaart des Rijks. Robas BV, Weesp.
- Van de Beek, A., R.-J., Bijlsma, R. Haveman, K. Meijer, I. de Ronde, A.S. Troelstra & E.J. Weeda, 2014.** Naamlijst en verspreidingsgegevens van de Nederlandse bramen (*Rubus* L. subgenus *Rubus*). *Gorteria* 36-4-6: 108-171.
- Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005.** De atlas van Huegenin: militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829. Hevekes Uitgevers, Groningen/Veendam.
- Waltje, H., 1992.** De Bospaardenstaart in Friesland: onderzoek naar de vegetatie van het Skiedingsboskje. FFF, Drachten.
- Weeda, E.J., R. Westra, C. Westra en T. Westra, 1985.** Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties 1. IVN, Amsterdam.

Henk J. Jager
Het Hooge 9
8421 SE Oldeberkoop
hjjager@kpnplanet.nl

Harry Waltje
Rietpol 79
9207 EE Drachten
harrytineke@gmail.com